

Fakamatala mā'a kinautolu kuo uesiā mo honau fāmilī fekau'aki mo hono mahino'i 'o e ngaahi me'a 'oku tu'utu'unia ke fakahokó (undertakings)

Ko e ngaahi ngāue 'oku ala tu'utu'unia (enforceable undertakings - EUs) ko ha founa ia 'e taha ki he fakafetaulaki atū (intervention) 'a ia 'oku 'atā atu ia ki ha tokotaha kuó ne maumau'i (kau ai mo hono tukuaki'i ki hono maumau'i) 'o e lao Health and Safety at Work Act 2015 (HSWA).

'Oku fakangofua 'a e EUs 'i he malumalu 'o e HSWA pea 'oku fa'u ia ke 'oatu ha faingamālie ke fakahoko ha ngaahi liliu ki ha me'a 'oku hoko (incident). 'Oku fiema'u heni ha tukupā ke teke ha liliu 'i he mo'ui lelei mo e malu mo hao 'aki hono fakahoko ha ngaahi fakalelei ki he mo'ui lelei mo e malu mo hao ki he 'enau ngāue'angá, ngaahi ngāue'angá fakalūkufua (industry), honau komiuniti fakakoló, pea mahu'inga angé kiate koe - ngaahi liliu kiate kinautolu kuo uesiā mo honau ngaahi 'ofa'angá. 'Oku tu'utu'unia fakalao 'a e me'a ke fakahokó, pea kuo pau ki he ngaahi ngāue ke ne 'hiki'i hake 'a e tu'unga lelei (raise the bar) pe faka'ai'ai 'a e faka'au ke mā'olunga ange 'a e ngaahi tu'unga lelei 'o e mo'ui lelei mo e malu mo hao 'i he ngāue'anga ko iá, ngaahi ngāue'angá fakalūkufua pe sekitoa ko iá. 'Oku 'ikai ko ha founa ia 'oku vaivai ange ke fili mei ai.

'E 'ikai ke hilifaki 'a e EUs ki ha tokotaha kuo fakafatongia'i (duty holder) pea 'e 'ikai te mau 'oatu ia - ko ha ngāue ia 'oku fili tau'atāina pē ki ai (voluntary). Kuo pau ke tohi kole ha tokotaha kuo fakafatongia'i ki ha EU 'aki hano fakahoko ha 'lēsisa 'oku tokanga ki ai', pea hoko atu ki ha tohi kole ki ha EU. Kapau te mau tali 'a e EU, 'oku mau fai ia koe'uhí 'oku mau fakakaukau 'oku mahu'inga 'a e ngaahi lelei. Te mau muimui'i 'a e EU mo fakapapau'i 'oku fakakakato ia ki ha tu'unga mā'olunga. Kapau 'e 'ikai ke fakakakato 'e he tokotaha kuo fakafatongia'i 'emau ngaahi fiema'u, 'oku 'i ai leva 'emau ngaahi founa ke fili mei ai, kau ai 'a e malava ko ia ke toe vakai'i 'a e faka'iló.

Ngaahi taimi mo e fatongia 'o kinautolu kuo uesiā mo honau fāmilī

Ko hono tali 'o ha EU 'e fiema'u ki ai hano tamate'i 'a e ngaahi faka'iló (kapau kuo 'osi fakahoko ha ngāue ki he faka'iló). Oku fa'a toloi 'e he ngaahi Fakamaau'angá 'a e hopó ke 'oatu ha taimi ki he tokotaha kuo fakafatongia'i ke ngāue ai ki he founa 'o e EU. 'Oku fa'a 'i ai 'a e ngaahi konga 'oku fiema'u ke fakakakato 'i he ngaahi tohi kole ki he EU, 'o 'uhinga ai 'e fiema'u ha taimi ke teuteu'i mo fakahū ai eni ke vakai'i.

Hili hono fakahuú, 'e vakai'i 'e ha Pēnolō 'a e EU (EU Panel) 'a e tohi kolé. 'Oku kau ki he Pēnolō ha kulupu tokosi'i 'o ha kau fale'i mā'olunga mo ha kau taki mā'olunga mei he ngaahi kupu fekau'aki 'o fakafatongia'i 'a e ngaahi kaveinga fakalūkufua mo fakangāue 'a e WorkSafe. Ko e aleapau aofangatukú 'oku 'i he vaha'a ia 'o e Tokotaha kuo fakafatongia'i mo e WorkSafe. 'I hono aofangatukú, ko e felotoi ko ia ki ha aleapaú ko ha fili tau'atāina pē ia, pea 'oku 'i ai ha ngaahi me'a ke fakakaukau'i. 'Oku toe fakamatala'i lahi ange eni 'i lalo.

Ko ha konga 'o e founa ngāue ko ho'o ngaahi fakakaukau, 'a ia 'oku mahu'ingá, 'e fakakaukau'i ia 'e he Pēnolō. 'O tatau ai pē kapau kuo fekumi atu 'a e tokotaha kuo fakafatongia'i ki ho'o ngaahi fakakaukau lolotonga hono teuteu'i 'enau tohi kolé, ko 'ene mau pē 'e he Pēnolō ho'o tohi kolé, te nau/te mau 'omai mo vakai'i ho'o ngaahi fakakaukau 'i he tohi kolé. Te mau talanoa kiate koe pe 'okú ke poupou'i 'a e EU, kau ai mo ho'o ngaahi fakakaukau fekau'aki mo e ngaahi ngāue pe me'a fakapatonu kuo fokotu'ú, kapau 'oku taau ia. 'E toe vakai'i foki 'e he Pēnolō 'a e fakamatala meiate koe fekau'aki mo e me'a na'e hokó pea mo e founa kuó ne uesia ai koé.

Ko e EU 'oku 'ikai ko ha founa faingofua ia ki he faka'ataá. Ko ha tukupā ia 'oku mamafa 'aupito mo fakalao. Kuo pau ke fakakakato 'e he tokotaha kuo fakafatongia'í 'a e ngaahi fiema'u mo e makatu'unga 'i he EU kuo felotoi ki aí, pea te mau muimui'í ofi foki ia. Kapau te nau maumau'í 'a e ngaahi fiema'u ko 'ení, 'e lava ke hoko atu 'a e faka'ilo fakalao 'e he WorkSafe pea a'u ai pē ki hano fakakaukau'í ha ngaahi faka'ilo fo'ou fekau'aki mo hono maumau'í 'a e EU. 'Oku fiema'u 'a e tokotaha kuo fakafatongia'í ke ne fakahū 'a e ngaahi lipooti hokohoko mo aofangatuku ki he WorkSafe fekau'aki mo hono fakakakato 'o e ngaahi fiema'u. 'E hokohoko atu 'a e ngāue 'a e EU kae'oua kuo faka'atā faka'ofisiale ia.

Ko ha tukupā ke teke 'a e liliu ki he mo'ui lelei mo e malu mo hao mo fakahoko ha ngaahi feliliuaki ki ai

'E 'i ai ha faingamālie ki he tokotaha kuo fakafatongia'í, fakafou 'i ha EU, ke fakahoko ha ngaahi ngāue kehekehe ('o tānaki atu ki he ngaahi tukupā kehe 'i he aleapau aofangatukú) ke ma'u ai ha lelei 'enau kau ngāue, ngaahi ngāue'angá fakalūkufua mo e komiuniti fakakoló. Kuo pau foki ke fakakau ki he EU 'a e ngaahi fakalelei 'oku kaunga lelei ki ha ni'ihí pē kuo uesia. 'Oku mahu'inga ho'o ngaahi fakakaukau pea 'oku vakai'í ia fakataha mo e ngaahi tukupā mo e ngāue 'oku hiki atu 'i he EU. 'Oku mahu'inga ke fakakaukau'í 'a e ngaahi lelei fakalūkufua 'o e EU, ka e 'ikai ko e ngaahi fiema'u pē 'a e liliu, 'o kau atu foki mo e ngaahi fiema'u ki hono faka'ai'ai 'o ha tu'unga mā'olunga ange mo tu'uloa ki he ngaahi fakalelei 'i he mo'ui lelei mo e malu mo hao 'i he ngaahi ngāue'angá mo e ngaahi ngāue'angá fakalūkufua. Ko e fakakaukau 'a e Pēnoló 'oku 'ikai ko ha fealea'aki. 'Oku 'omai 'e he tokotaha tohi kolé ha tohi kole 'o fokotu'u mai ai ha ngaahi ngāue pau mo e me'a ke fakahokó, pea mau fakakaukau'í pe te mau tali ia pe 'ikai, pea 'oku anga pehé ni 'a e founa:

1. Ko e Tokotaha kuo fakafatongia'í **te ne lēsisita mai 'a e me'a 'oku tokanga ki aí** ki he WorkSafe 'i ha EU.
2. Ko e tokotaha kuo fakafatongia'í **te ne fakahū mai ha tohi kole.**
3. Ko ha pēnoló fakalotofale ki he EU **te nau vakai'í** 'a e tohi kolé, pea toki:
 - a. 'oatu 'a e olá ki he tokotaha tohi kolé
 - b. fokotu'u ke 'oua 'e tali 'a e tohi kolé, pe
 - c. fokotu'u ke tali 'a e tohi kolé.
4. Pea 'e aofangatuku 'a e **tu'utu'uni** ke tali/'ikai tali.

'E lava ke ki'i lōloa 'a e taimi ngāue ki he tohi kole ki he EU, 'o fa'a a'u ki ha ngaahi māhina. 'E fiema'u ke mau kole hano toloi 'o e ngaahi hopó ke vakai'í 'a e tohi kolé – pea 'oku fiema'u ke vakai'í fakalelei ai 'a e ngaahi me'a kotoa pē ke fakapapau'í 'oku tonu 'emau ngāue.

Hili hono tali ha EU, 'oku fakahā atu leva ia ki he kakai. 'Oku fiema'u kimautilu 'e he HSWA ke fakahā 'a e ngaahi ola 'o e EU ki he kakai 'i he 'emau uepisaiti. 'Oku kau 'i heni 'a e taimi 'oku mau tali ai ha EU mo 'emau ngaahi 'uhinga ki hono tali iá.

Ngaahi me'a ke vakai'í

'Uluaki, 'oku mau sio ki he puipuitu'a 'o e me'a na'e hokó:

Ko e hā 'a e me'a na'e hoko?

Ko e hā 'a e hisitōlia 'o e tokotaha kuo fakafatongia'í?

'Oku 'i ai ha ngaahi me'a na'a ne fakalahi'í pe fakasi'isi'í 'a e me'a na'e hoko?

Pea, 'oku mau vakai'í 'a e ngaahi me'a na'e fakahokó (ngaahi lelei kuo fokotu'utu'u ki he mo'ui lelei mo e malu mo hao **'o hulu atu 'i hono fakakakato** 'a e HSWA).

Faka'osí, 'oku mau vakai'í 'a e tohi kolé 'o makatu'unga 'i he ngaahi me'a 'oku fakamu'omu'a fakalūkufua 'e he WorkSafe. 'Oku 'ikai ke mau fokotu'u ha mahu'inga fakapatonu ki ha fa'ahinga konga 'o ia 'oku fakahaa'í atu 'i 'olungá. Ka, 'oku mau sivi'isi'í kotoa 'a e fokotu'u fakalūkufua 'o fakahoa ki he ngaahi tūkunga 'o e me'a na'e hokó.

'Oku fēfē 'a e totongi huhu'í?

'Oku ngāue'aki 'e he Ngaahi Fakamaau'angá 'a e 'reparation - tu'utu'uni 'e he fakamaau'angá ke totongi huhu'í 'e he tokotaha faihiá 'a e tokotaha uesia' pea mo e fo'i lea ko e 'amends - liliu ki ha fa'ahinga me'a fakalao', he 'okú ne faka'atā ai kimautilu ke 'atā ange 'emau vakai'í 'a e ngaahi founa (kehekehe) ke 'oatu ai ha totongi huhu'í.

'I he'ene a'u ko ia ki he lahi fakakātoa ke totongi, 'oku mau fakahoa ai 'a e ngaahi liliu (amends) 'oku fokotu'u atu 'i he EU pea mo e lahi 'o e mahu'inga 'e ala tu'utu'unia 'e he fakamaau'angá ki he totongi huhu'í (reparation). Ko 'emau taumu'á ke fakapapau'í 'oku 'ikai ke kaunga kovi kiate koe 'a hono ma'u atu 'o ha ngaahi liliu (amends) fakafou 'i he EU kae'oua 'e tu'utu'unia ia 'e he fakamaau'angá. Neongo eni, 'oku mahu'inga ke fakatokanga'í ange 'e 'ikai malava ke mau fai ha alea 'o fakafongā'í koe.

Founa ke 'ilo'í ai ho'o ngaahi fakakaukau fekau'aki mo ha EU

'E lava ke hoko eni 'i ha ngaahi founa 'e ni'ihí, 'o pau ai ke vakavakai'í ha ngaahi me'a lahi pea 'e ala makatu'unga ia 'i he:

1. Founa ngāue: ko e konga fē 'oku 'i ai 'a e faka'ilo? Ko e konga fē 'oku 'i ai 'a e tohi kole ki he EU mo e ngāue 'oku fakahoko ki ai?
2. Ngaahi vaá: ko e hā 'a e vā fekau'aki 'i he vaha'a 'o e ngaahi kupu hono kotoa 'oku kaunga ki aí pea mo e founa lelei taha 'e lava ai 'o fakakau mai ho'o ngaahi fakakaukau?

‘E ‘i ai ho’o tokotaha tefito ke fetu’utaki ki ai ‘i he WorkSafe (‘oku angamaheni pē eni ko e tokotaha taki ‘i hono fakatoto‘i ‘o e failé ‘a ia ‘oku ‘i‘loa ko e Officer in Charge (OIC)). Te nau fakahā atu ke ke ‘ilo‘i kapau kuo kamata ha ngāue ki he EU, fakamatala‘i ‘a e founga ngāue, pea mo e me‘a ke ‘amanaki ki ai.

Ko ‘emau ‘amanaki ia ‘e ‘oatu ‘e he tokotaha kuo fakafatongia‘i kiate koe ‘a e fakamatala ‘aonga fekau‘aki mo e EU ‘i he‘ene nga‘unu kimu‘á (‘o fa‘a hoko ia kimu‘a ke mau ‘ilo‘i ha me‘a fekau‘aki mo ia) ka ‘oku mau fakatokanga‘i ko e vā ko ‘enī ‘e lava ke fa‘a faingata‘a ia. Neongo eni, ‘i he ‘uluaki tūkungá, ko e feitu‘u eni ‘oku totonu ke ha‘u mei ai ‘a e fakamatala fakapatonu ki he ngaahi ngāue ‘i he EU.

‘Oku mau ‘i heni ke tokoni‘i koe ke ke ‘ilo faingofua ‘a e founga, ke ke lava ai ‘o fetu’utaki fakahangatonu ki he timi EU. Te mau fiefia ke ‘imeili pe telefoni atu kiate koe ke fai ha talanoa ki ai:

enforceableundertakings@worksafe.govt.nz

‘Oku fiema‘u ‘e he Pēnolo EU ke nau mahino‘i ho‘o ngaahi fakakaukau – ‘oku fa‘a faingofua hano talanoa‘i eni mo e OIC pe timi EU. Te mau toe vakai‘i foki mo e ngaahi fakakaukau ‘oku fakahū tohi mai meiate koé pe ko ha fakafongonga pē te ke fokotu‘u mai.

Ko e fakamatala fakafo‘ituitui, kau ai ho‘o ngaahi fakakaukau mo ha fa‘ahinga fakamatala pou pou, te ke ‘omai ki he WorkSafe ko ha kongá ‘o e ngāue ki he tohi kole EU ‘e tōki ngāue‘aki pē ‘e he WorkSafe ki he taumu‘a ‘o e ngāue ki he tohi kole EU. ‘E ‘ikai ke mau vahevahe holo ho‘o fakamatala fakafo‘ituitui tukukehe kapau ‘oku fiema‘u ‘e he laó. Te mau tauhi malu ho‘o fakamatalá ‘o fakatatau ki homau ngaahi fatongia ‘i he Privacy Act 2020. ‘Oku ‘i ai ho‘o totonu ke ‘eke ha tatau ‘o ha fa‘ahinga fakamatala fakafo‘ituitui pē ‘oku mau tauhi fekau‘aki mo koe, pea mo kole ke fakatonutonu ia kapau ‘okú ke pehē ‘oku ‘ikai ke tonu. Kapau te ke fie kole ha tatau ho fakamatalá, pe ke fakatonutonu ia, kātaki ‘o fetu’utaki ki he timi EU pe fakafonu ‘emau foomu kole ‘i he Privacy Act

Ki ha fakamatala lahi ange fekau‘aki mo e malu ‘o e fakamatala fakafo‘ituitui, vakai ki he [fakamatala mo e tu‘utu‘uni ngāue ki he Malu ‘a e Fakamatala fakafo‘ituitui](#) ‘a e WorkSafe

Ko e hā ha toe me‘a ke ‘amanaki ki ai?

‘E kehekehe pē ‘a e lōloa ‘o e taimi ke fakakakato ai enī. ‘Oku fa‘a lahi ‘a e taimi ‘e hā ngali ke ‘ikai hoko ai ha me‘a, pea toki hoko faka‘angataha pē ia ‘o kakato ai ‘a e me‘a hono kotoa. Ka te mau ngāue mo koe ke tataki koe ‘i he hoko ‘a e me‘a ni. Kapau kuó ke tauhi ha ngaahi nouti pe fakamatala ko ha lekooti ‘o e ngaahi me‘a kuó ne uesia koe talu meí he me‘a na‘e hokó, ‘e lava ke tokoni ia ki ho‘o teuteu ko ia ke vahevahe mai ho‘o ngaahi fakakaukau mo kimautilú. Te mau ‘oatu ma‘u pē ‘a e fakamatala fakamuimui tahá ke ke ‘ilo ai ki he nga‘unu kimu‘a ‘a e EU ‘i hono ngaahi tu‘ungá – ka e kātaki ‘o manatu‘i ange ‘i he lolotonga ko ia ‘oku ‘i he fakamaau‘angá ‘a e keisí, ‘e ‘ikai lava ke talanoa ‘a e kau ngāue ‘a e WorkSafe ki ha fa‘ahinga me‘a te ne ala fakafe‘ātungia‘i ‘a e faka‘iló.

‘Oku mau faka‘amu na‘e ‘ikai ke hoko ‘a e me‘a ko ia kuó ne uesia koé. Ko e ngaahi EU ko ha faingamālie ia ki ha founga ‘e taha ki ha fakalelei ke feinga‘i ai ke ‘oua ‘e toe hoko e ngaahi me‘a ko ‘enī. Ko hono tali ‘o e EU ‘okú ne fakahaa‘i ai ‘a e tukupā mo ‘oatu ai ha faingamālie ke teke ai ha ngaahi tu‘unga mā‘olunga mo ha ngaahi ola lelei ange ki he mo‘ui lelei mo e malu mo e hao ke fakalelei‘i ai ‘a e mo‘ui lelei mo e malu mo e hao ‘a e kau ngāue ‘o e lolotonga ni mo e kaha‘ú foki ‘i Aotearoa.

Ki ha fakamatala fakaikiiki ange, vakai ki he [enforceable undertakings](#)